

Η Θεσσαλονίκη στην ανατολή του 20^{ου} αιώνα

Θεσσαλονίκη, λίγο πριν την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, είναι μια πόλη με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, σημαντικό εμπορικό λιμάνι, κέντρο εμπορίου και κάθε λογής εμπορικών δραστηριοτήτων. Μια πόλη όμως που παρά τον ευρωπαϊκό αέρα που έχει αποκτήσει, με τους ξένους επισκέπτες, τα προξενεία, τη σιδηροδρομική σύνδεση με την Ευρώπη και τα έργα υποδομών που πραγματοποιούνται, τα δημόσια κτίρια που ανεγείρονται, τις βίλλες της περιοχής των Εξοχών συνεχίζει και θυμίζει στην όψη της, κυρίως στο ιστορικό της κέντρο, μια χαρακτηριστική οθωμανική πόλη. Με την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία της, τα στενά δρομάκια της, τα καλντερίμια, τους πρραματευτάδες της, τον πολυπολιτισμικό της πληθυσμό. Η Ελλάδα, η άλλοτε μικρή βαλκανική δύναμη, έχει εξελιχθεί σε υπολογίσιμο παράγοντα στη Ν.Α. Ευρώπη.¹ Τη στιγμή όμως που έχει ανάγκη από ηρεμία για να προχωρήσει στο δύσκολο έργο της αναδιοργάνωσης και ανάπτυξής της, ξεσπά ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος που θα τη βρει διχασμένη. Ο πολύπαθος χώρος των Βαλκανίων θα ξαναβρεθεί στο επίκεντρο των εξελίξεων με την εμπλοκή και των βαλκανικών χωρών.²

Η Θεσσαλονίκη, στις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, βρέθηκε επανειλημμένα στο επίκεντρο των διεθνών πολιτικών και στρατιωτικών εξελίξεων. Ο πολιτικός χάρτης των Βαλκανίων αλλάζει και από την πολυεθνική οθωμανική αυτοκρατορία περνάμε πλέον στη δημιουργία των εθνικών κρατών της περιοχής. Στα χρόνια που ακολουθούν οι σχέσεις των βαλκανικών κρατών θα καθορίζονται από τις εθνικές πολιτικές τους, αλληλοσυγκρουόμενες τις περισσότερες φορές, από τα εθνικιστικά οράματα αλλά και από την επιθυμία των Μεγάλων Δυνάμεων³ να ελέγξουν τον χώρο αυτό (έξοδος στη Μεσόγειο, δρόμος προς την Ανατολή). Την περίοδο αυτή η Ελλάδα ανασυντάσσεται και αναδιοργανώνεται. Η βαλκανική συμμαχία και ο συνακόλουθος πόλε-

μος κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τη νίκη των Βαλκανικών δυνάμεων οδήγησαν το 1912 στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, το βράδυ της 26^{ης} Οκτωβρίου. Με τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913, η Μακεδονία απελευθερώνεται και ενσωματώνεται στο ελληνικό κράτος. Η υπηρεσία του ελληνικού προξενείου, που είχε δραματίσει σημαντικό ρόλο στα χρόνια που προηγήθηκαν, διαλύεται και το κτήριο περνά σε δημόσια χρήση.

Η ζωή στην πόλη, μακριά από τα μέτωπα του πολέμου, κυλά φαινομενικά ήρεμη. Ακόμα και τα πρώτα κύματα των προσφύγων που έρχονται από τη Μικρά Ασία ενσωματώνονται σταδιακά στη θεσσαλονικιώτικη κοινωνία και ο κόσμος συνεχίζει την ειρηνική του ζωή, με ένα πλήθος από θέατρα, καφενεία, ταβέρνες και οίκους ανοχής να έχουν κατακλύσει την πόλη. Σε αυτήν την κατάσταση βρισκόταν η πόλη, όταν έμελλε να υποδεχθεί έναν ολόκληρο πολεμικό στόλο πλοίων κάθε είδους (θωρηκτά, αντιτορπιλικά, υποβρύχια και μεταγωγικά), που κάποια από αυτά φτάνουν στο λιμάνι, ενώ άλλα αγκυροβολούν στα ανοικτά. Το λιμάνι αρχίζει να γεμίζει από στρατιώτες, άλογα και κάθε είδος υλικό που ήταν απαραίτητο για το συμμαχικό στρατεύμα.

Οι βαλκανικοί πόλεμοι οδήγησαν στον διπλασιασμό σχεδόν της έκτασης της Ελλάδας, αλλά και του πληθυσμού της. Στα δύο αυτά χρόνια που μεσολαβούν από την απελευθέρωση, η Θεσσαλονίκη αλλάζει όψη. Οργανώνονται οι πρώτες δημόσιες υπηρεσίες και η Θεσσαλονίκη από λιμάνι ολόκληρης της βαλκανικής ενδοχώρας μετατρέπεται σε εθνικό λιμάνι. Αλλάζει και η εθνολογική σύνθεση λόγω των μετακινήσεων πληθυσμών, ως απόρροια των πολέμων, με αποτέλεσμα να ενισχυθεί το ελληνικό στοιχείο.⁴ Μετά την έναρξη του πολέμου η πόλη έμελλε να υποδεχθεί ένα στρατό που αριθμούσε σχεδόν όσο και ο πληθυσμός της.⁵

Την περίοδο αυτή πολλές εφημερίδες και περιοδικά της Θεσσαλονίκης εκδίδονται στα γαλλικά.⁶ Η Θεσσαλονίκη στα 1916-17 είναι και η πόλη της «εφημεριδογραφικής Βαβέλ». Σύμφωνα με τις πληροφορίες, συντηρεί 15 εφημερίδες που πωλούν 77.000 περίπου φύλλα την ημέρα, δηλαδή έχουν αναγνώστες που υπερβαίνουν τους 150.000. Σχεδόν 1 στους 2 διαβάζει τύπο στη Θεσσαλονίκη του 1916-17. Οι ελ-

Visé Paris n° 3243 41 SALONIQUE. — Panorama (Nord) intact.

Η Θεσσαλονίκη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

11. Souvenir de SALONIQUE — Boulevard Nikis et Tour Blanche
Nikis Boulevard and White Tower

Ο Λευκός Πύργος στην παραλία της πόλης, τμήμα άλλοτε του περιμετρικού τείχους. Με την πάροδο των ετών έγινε το σύμβολο της σύγχρονης Θεσσαλονίκης.

λνικές εφημερίδες (Μακεδονία, Νέα Αλήθεια, Φως, Ελλάς) πωλούν 14.000 φύλλα καθημερινά, ενώ το «Φως» 2.500. Αγοράζονται περισσότερο οι ξενόγλωσσες εφημερίδες (αγγλικές, γαλλικές, ισραηλιτικές), ενώ οι αθηναϊκές εφημερίδες της εποχής (Εστία, Ελεύθερος Τύπος, Πατρίς κ.ά.) φθάνουν στην πόλη δύο μέρες μετά την έκδοσή τους και έτσι δεν μπορούν να είναι ανταγωνιστικές.

Γλώσσα της καλλιεργημένης ελίτ, της διπλωματίας, του εμπορίου, της γαστρονομίας και της μόδας, τα γαλλικά διδάσκονται στα περισσότερα από τα 100 (ελληνικά, εβραϊκά, τουρκικά, βουλγαρικά, αρμενικά) σχολεία της πόλης, όπου περίπου 6.000 αγόρια και κορίτσια μαθαίνουν τη γλώσσα του Βολτέρου. Στα καθολικά γαλλικά σχολεία των «Φρέρνδων» (École de Saint Vincent de Paul, Jean Baptiste De la Salle και Filles de la Charité – γνωστό και ως Καλαμαρί), στην Ενοριακή Σχολή (École Paroissiale) και στο σχολείο των Λαζαριστών στο Ζέιτενλικ φοιτούν συνολικά περισσότεροι από 400 μαθητές. Μαζί με τη γαλλοφωνία, η γαλλοφιλία κερδίζει συνεχώς έδαφος. Σημαντική είναι η επιρροή των σχολείων «Alliance Israélite Universelle και Alliance Française». Με τη στρατιά της Ανατολής θα συνδεθεί και το «Lysie Français» που λειτουργεί ήδη από το 1906. Τη χρονιά 1914-1915 οι εναπομείναντες μαθητές των σχολείων του «Λυσέ» είναι συνολικά 500. Πέντε από τους Γάλλους καθηγητές έχουν ήδη κληθεί στα όπλα. Ελλείψει λυκειάρχη (Proviseur), οι καθηγητές αναλαμβάνουν τα καθήκοντα της διεύθυνσης και της διαχείρισης. Η Mission έχει και αυτή ουστρατευτεί ολόψυχα στη συμμαχική πολεμική προσπάθεια. Στα έντυπά της εποχής, ο αγώνας κατά των Κεντρικών Δυνάμεων περιγράφεται ως σύγκρουση του γαλλικού πολιτισμού (Civilisation) με τη Γερμανική Kultur, της δημοκρατίας, δηλαδή με τη βαρβαρότητα και την τυραννία.

Στις 22 Σεπτεμβρίου 1915, μεταγωγικά σκάφη του στόλου της ανατολικής Μεσογείου αγκυροβόλησαν στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και άρχισε η αποβίβαση Γάλλων και Άγγλων στρατιωτών.⁷ Τις ημέρες της άφιξης του άγγλο-γαλλικού εκστρατευτικού σώματος στη Θεσσαλονίκη,⁸ η προκυμαία έσφυζε από κίνηση ανθρώπων και υλικών. Μετά την αρχική αποβίβαση δεκάδων χιλιάδων στρατιωτών, πλοία παντός τύπου και μεγέθους –πολεμικά, επιβατηγά και εμπορικά– συνέχιζαν επί εβδομάδες την εκφόρτωση πυροβόλων, πολεμοφοδίων, υλικού

Η Καμάρα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα με τις ανάγλυφες παραστάσεις των κατορθωμάτων του Ρωμαίου Αυτοκράτορα Γαλέριου, ο οποίος κόσμησε την πόλη με σημαντικά δημόσια κτίρια.

Η Θεσσαλονίκη μια πολυπολιτισμική πόλη. Εκτός από τις κοινότητες Ελλήνων, Εβραίων και Μουσουλμάνων στην πόλη διαβιούσαν Βούλγαροι, Αρμένιοι, Σέρβοι και αρκετοί πολίτες ευρωπαϊκών κρατών.

στρατωνισμού, ειδών επισιτισμού, οχημάτων αλλά και ζώων και οποιουδήποτε άλλου υλικού απαραίτητου για την κάλυψη των αναγκών μιας μεγάλης στρατιάς σε περίοδο πολέμου και μακριά από την έδρα της.⁹ Η διαμόρφωση του λιμανιού και της μήκους 1.200 μέτρων προκυμαίας υπήρξε έργο Γάλλων μηχανικών, που εργάστηκαν ειδικά για να καταστήσουν ασφαλή την αποβίβαση των στρατιωτών και του τεράστιου, σε όγκο, υλικού. Σε μια πολύβουη και οικονομικά ανθηρή αγορά ακούγονταν οι πιο διαδεδομένες γλώσσες της εποχής, ενώ εκατοντάδες πράκτορες μυστικών υπηρεσιών τόσο των συμμαχικών στρατευμάτων όσο και των αντιπάλων συνέλεγαν μεθοδικά κάθε σημαντική ή ασήμαντη πληροφορία.¹⁰

Οι στρατιώτες παρατάσσονται κατά τετράδες και κατευθύνονται στις προκαθορισμένες περιοχές για να στήσουν τα αντίσκηνά τους: Χαρμάνκιοϊ,¹¹ Λεμπέτ¹², Ζέιτενλικ (δυτικά), Τριανδρία, Καλαμαριά (ανατολικά).¹³ Μέσα σε μικρό διάστημα η πολυεθνική Θεσσαλονίκη βρέθηκε να φιλοξενεί ένα στρατό μεγαλύτερο από τον πληθυσμό της. Οι Γάλλοι, με τους Ζουάβους¹⁴ εγκαταστάθηκαν στο Χαρμάνκιοϊ, στο Ντουντουλάρ¹⁵ και στο Ζέιτενλικ¹⁶, ενώ τα νοσοκομεία τους βρίσκονταν στο σημερινό συνοικισμό Χαριλάου και στη Νέα Ελβετία. Οι Αναμίτες¹⁷ είχαν στήσει αντίσκηνα στην περιοχή της σημερινής 25^{ης} Μαρτίου, ενώ οι Άγγλοι με τους Σκωτσέζους στρατοπέδευσαν στο Ντεπό, στην Καλαμαριά και στο Αρσακλί (σημερινό Πανόραμα). Οι Ιταλοί εγκαταστάθηκαν κοντά στο νοσοκομείο Χιρς,¹⁸ ενώ τέλος οι Αυστραλοί και οι Νεοζηλανδοί (anzac)¹⁹ είχαν στρατοπεδέυσει στην Καλαμαριά, που τότε ήταν μια βαλτώδης περιοχή.²⁰

Πάνω από 200.000 στρατιώτες και αξιωματικοί ζουν μέσα και περιμετρικά της πόλης, αλλάζοντας τον χαρακτήρα, την οικονομία, ακόμη και τις κοινωνικές παραδόσεις. Τα μεροκάματα είναι υψηλά και η σε είδος πληρωμή ελκυστικότερη. Στην πόλη ανοίγουν εκατοντάδες ταβέρνες, χορευτικά κέντρα, κέντρα διασκέδασης. Η αστική τάξη της πόλης αγκαλιάζει τις κοσμικές εκδηλώσεις των ανώτερων αξιωματικών της Entente. Η κοινωνική ζωή που στηριζόταν στα πολυτελή ξενοδοχεία, στα μεγάλα καφενεία και ζυθοπωλεία, στα πανάκριβα εστιατόρια, έγινε ακόμα πιο έντονη στα 1915-1916. Οι στρατιώτες των Συμμάχων συνυπήρχαν με τους ντόπιους κατοίκους, τους Έλληνες

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι επέφεραν μεγάλες αλλαγές στον πολιτικό χάρτη της περιοχής. Η Θεσσαλονίκη αποτέλεσε τον κέντρο των νέων επαρχιών της Ελλάδος. Στην εικόνα διακρίνεται το Διοικητήριο της πόλης, σημερινή έδρα του υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης.

κρατικούς υπαλλήλους και τους κατασκόπους των Κεντρικών Δυνάμεων. Υπολογίζεται ότι τον χειμώνα του 1915-16 250.000 Αγγλογάλλοι είχαν κατακλύσει τη Θεσσαλονίκη, δίχως να υπολογίζονται τα ρωσικά, σερβικά και ιταλικά στρατεύματα που ήρθαν στη συνέχεια. Η νέα κατάσταση άλλαξε ριζικά τη ζωή της πόλης. Η εμπορική κίνηση αυξάνεται με εντυπωσιακούς ρυθμούς. Νέα θέατρα, καφέ και καμπαρέ ξεφυτρώνουν παντού. Στους δρόμους της πόλης κυκλοφορούν κυριολεκτικά «όλες οι φυλές του κόσμου». Συχνό ήταν το θέαμα κάποιας συμμαχικής μπάντας που παρελαύνοντας στους δρόμους ή δίνοντας συναυλίες στην πλατεία Ελευθερίας (το κοσμικότερο σημείο της πόλης), συγκέντρωνε πλήθος κόσμου που παρακολουθούσε. Την περίοδο 1915-17, οι Γάλλοι κατασκεύασαν στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης

οκτώ αεροδρόμια. Τα κυριότερα οργανώθηκαν στη θέση μικρή Μίκρα (παραλία Καλαμαριάς), στη μεγάλη Μίκρα (κοντά στη γέφυρα του Φοίνικα), στο Λεμπέτ (περιοχή Πολίχνης-Ευκαρπίας) και στο Σέδες. Οι Σύμμαχοι είχαν επίσης αεροναυτική βάση στην παραλία της Επανομής. Στο Σέδες έδρευε υπό γαλλική διοίκηση, το Διασυμμαχικό Κέντρο Εκπαίδευσης στην Ανατολή (Centre d'Entrainement des Armées Alliées en Orient). Κατά μία εκδοχή η ονομασία Σέδες προήλθε από τη σύντμηση του γαλλικού Centre d'Entrainement (C.E.D.E.) με την προσθήκη του ελληνικού τελικού «ς». Πρώτη προσπάθεια οργάνωσης ενιαίας Ελληνικής Αεροπορίας επιχειρήθηκε από τον Γάλλο Ταγματάρχη Denain,²¹ με τη βοήθεια του Ανθυποσμηναγού Αλέξανδρου Ζάννα, αεροπόρου και μετέπειτα Υπουργού Αεροπορίας.

Η παρουσία μεγάλου αριθμού ξένων στρατιωτών, αλλά και «πολυτίμου συναλλάγματος», έφερε τους συμπαθείς υπαίθριους στιλβωτές υποδημάτων να στήσουν τα σύνεργα της δουλειάς τους ακριβώς στα «πόδια» της Καμάρας, αλλά και τους περιέργους –μικρούς και μεγάλους– που συνωστίζονταν για να δουν τους ξένους στρατιώτες με τις επιβλητικές στολές και τις απαστράπτουσες μπότες. Η πόλη αποκτά ακόμα εντονότερο κοσμοπολίτικο χαρακτήρα. Η μεγάλη κίνηση που δημιούργησαν τα ξενοδοχεία, είχε ως αποτέλεσμα να ανοίξουν θέατρα και κινηματογράφοι που έφερναν θιάσους από όλο τον κόσμο, να δημιουργηθούν πολλά «cabarets» και «café chantants», να αφιχθούν μαζικά καλλιτέχνιδες απ' όλες τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες και συνάμα να αυξηθεί κατακόρυφα η πορνεία, η οποία γνώρισε μεγάλη άνθιση στη Θεσσαλονίκη την περίοδο 1914-1917. Αυτή ήταν και η κυριότερη αιτία που δημιουργήθηκαν μικρά ξενοδοχεία σε κάθε γωνιά της πόλης. Το 1915 η Θεσσαλονίκη είχε πάνω από 100 ξενοδοχεία και πανδοχεία, αριθμός ρεκόρ για την εποχή, αν σκεφτούμε πως σήμερα λειτουργούν περίπου 60, χωρίς να έχουν όλα την πολυτέλεια και τη φήμη που δημιούργησαν τα αντίστοιχα της Belle Époque.²²

Η Θεσσαλονίκη θα αλλάξει όψη.²³ Περιοχές που μέχρι τώρα ήταν ακατοίκητες (ή ακόμα και με έλν) γεμίζουν με παραπήγματα και αντίσκηνα. Στο συμμαχικό στράτευμα προστέθηκαν 80.000 άντρες του ανασυγκροτημένου σερβικού στρατού, ενώ τον Ιούλιο του 1916 αποβιβάστηκαν στην πόλη δυο ρωσικές ταξιαρχίες (στις οποίες όμως από

Πολεμικά πλοία στον Θερμαϊκό κόλπο.

Στις 22 Σεπτεμβρίου 1915, πλοία των δυνάμεων της Αντάντ άρχισαν να αποβιβάζουν στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης Γάλλους και Άγγλους στρατιώτες, ανάμεσά τους ανθρώπους από την Αλγερία, τη Σενεγάλη, την Ινδία, την Ινδοκίνα και άλλου που έφταναν στην άγνωστη για αυτούς Θεσσαλονίκη για να πολεμήσουν.

Στρατιώτες των συμμαχικών δυνάμεων στο λιμάνι της πόλης.

Ρώσοι στρατιώτες αποβιβάζονται στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Η Ρωσία μέχρι την επανάσταση του 1917 πολεμούσε στο πλευρό των συμμαχικών δυνάμεων.

την άνοιξη του 1917 εμφανίστηκαν σοβαρά κρούσματα απειθαρχίας, με αποτέλεσμα να καταστούν ουσιαστικά ανενεργές). Τον επόμενο αμέσως μήνα έφτασε μια ενισχυμένη ιταλική μεραρχία (αποτελούμενη από δυο ταξιαρχίες πεζικού, ένα σύνταγμα ορεινού πυροβολικού, δύο τάγματα ιππικού κι άλλες μονάδες) και μέσα στο φθινόπωρο έφθασε μια ακόμα ιταλική ταξιαρχία. Προς το τέλος του πολέμου εμφανίστηκε και μια τσεχοσλοβακική λεγεώνα (6.000 στρατιώτες), συγκροτημένη από αιχμαλώτους πολέμου του αυστρουγγρικού στρατού από το Ανατολικό Μέτωπο.²⁴

Σημαντικό ρόλο θα παίξει το γεγονός ότι το γαλλικό εκστρατευτικό σώμα, το πολυπληθέστερο των συμμάχων, βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη μια ανθηρή γαλλική παροικία και μια ευμενή στάση των θεσσαλονικέων απέναντι στον γαλλικό πολιτισμό. Φυσικά, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και η γαλλομαθής εβραϊκή κοινότητα. Η γαλλική ήταν η γλώσσα της διπλωματίας, της λογοτεχνίας, του εμπορίου και των κοσμικών σαλονιών. Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ιδρύθηκαν στη Θεσσαλονίκη γαλλικά σχολεία που προωθούσαν τη γαλλική παιδεία και γλώσσα. Σύμφωνα με τον πρόξενο της Γαλλίας, στη δεκαετία του 1880, από τους 6.000 περίπου ξένους που υπήρχαν στην πόλη, η γαλλική παροι-

Πρόχειρες στρατιωτικές εγκαταστάσεις τον Οκτώβριο του 1915 στη Θεσσαλονίκη.

Οι Συμμαχικές Δυνάμεις δημιούργησαν περιμετρικά της πόλης δεκάδες στρατόπεδα ενώ και μέσα στη Θεσσαλονίκη στεγάστηκαν πολλές βοηθητικές υπηρεσίες. Στην εικόνα διακρίνεται ένα από τα γαλλικά στρατόπεδα.

κία αριθμούσε μόνο 112 άτομα. Σε αυτούς θα πρέπει να προστεθούν οι προξενικοί υπάλληλοι με τις οικογένειές τους και 20 περίπου «προστατευόμενοι» που καταγράφονται στα αρχεία του προξενείου. Στους «Φράγκους» της Θεσσαλονίκης συμπεριλαμβάνονταν και οι Ιταλοί στους οποίους ανήκαν οι πιο εύρωστοι εμπορικοί οίκοι της πόλης. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1880, τα ιταλικά ήταν η περισσότερο ομιλούμενη ξένη γλώσσα στη Θεσσαλονίκη. Ωστόσο, την επόμενη δεκαετία θα υπερτερήσουν τα γαλλικά, έτσι ώστε στη δύση του 19^{ου} αιώνα να έχουν γίνει η «lingua franca» μιας πολυεθνικής και πολύγλωσσης πόλης όπου συνυπάρχουν τα εβραϊοϊσπανικά, τα ελληνικά, τα τουρκικά και τα βουλγαρικά.

Στο μεταξύ ο στρατηγός Sarrail έχει εγκαταστήσει το γενικό του επιτελείο στο γαλλικό σχολείο «Λυσέ», τα εργαστήριά του οποίου μετατρέπονται σε μικροβιολογικά εργαστήρια της Στρατιάς. Ωστόσο οι σχολικές δραστηριότητες συνεχίζονται. Στις εξετάσεις για το μπακαλορεά στο «Λυσέ» πολλοί από τους εξεταστές είναι Γάλλοι στρατιωτικοί, όπως μαρτυρούν φωτογραφίες του 1916. Η μεγάλη πυρκαγιά του 1917 καταστρέφει το κέντρο της πόλης. Στην πυρκαϊοποιημένη ζώνη βρίσκεται και το δημοτικό σχολείο της «Λαϊκής Αποστολής» το οποίο θα φιλοξενηθεί σε στρατιωτικά παραπήγματα, στους κήπους απέναντι από το κτίριο του «Λυσέ».

Το Λύκειο γίνεται άσυλο για τις οικογένειες των πυροπαθών καθηγητών και μαθητών, νέων και παλαιών.²⁵ Στις τάξεις των Γάλλων στρατιωτών της συμμαχικής στρατιάς υπηρετούν αρχαιολόγοι, αρχιτέκτονες μηχανικοί, βυζαντινολόγοι, ζωγράφοι, αλλά και φωτογράφοι, που μελέτησαν και απεικόνισαν τα γνωστά μνημεία της πόλης, αλλά ανακάλυψαν και άλλα. Πέρα από αυτά όμως, οι Αγγλογάλλοι με ένα μακρό αποικιοκρατικό παρελθόν αισθάνονται ότι τους δίνεται η ευκαιρία πέρα από την καθαρά πολεμική τους αποστολή να δείξουν στους ντόπιους και τα καλά του ευρωπαϊκού πολιτισμού, να φέρουν την πρόοδο και τη σύγχρονη τεχνολογία στις περιοχές αυτές που είχαν υποφέρει από τη μακρά άγνοια και απομόνωση.

Η παρουσία των στρατευμάτων σχολιαζόταν με ειρωνεία στη Γαλλία και την Αγγλία. Ο Georges Benjamin Clemenceau τους αποκάλεσε «κηπουρούς της Θεσσαλονίκης»,²⁶ αλλά και οι εφημερίδες και οι επι-

Σέρβοι στρατιώτες στους δρόμους της Θεσσαλονίκης. Ο σερβικός στρατός έφτασε στην πόλη από την Κέρκυρα, όπου είχε καταφύγει μετά την κατάληψη της Σερβίας από τον στρατό των Κεντρικών Δυνάμεων.

θεωρήσεις στις χώρες αυτές παρουσίαζαν τη Θεσσαλονίκη ως ιδεώδη τόπο παραθερισμού και διασκέδασεων, με χορούς στα μεγάλα ξενοδοχεία και τις πολυτελείς επαύλεις, με ωραίες γυναίκες και μουσικές και τραγούδια και με «σουπέ» στην «Patisserie Flokas». Στις σκηνές των παρισινών θεάτρων, εμφανίζουν το ζαχαροπλαστείο του Φλόκα, όπου παίρνουν το τσάι τους ωραίες κυρίες και κομψοί αξιωματικοί. Όλα άλλαξαν όμως και για την πόλη και για τη Μακεδονία, όταν πραγματοποιήθηκε το κίνημα της Εθνικής Αμύνης στη Θεσσαλονίκη –ήδη το κλίμα είχε προετοιμαστεί από τους Συμμάχους και ιδιαίτερα από τον αρχιστράτηγο τους, τον Γάλλο Sarrail– και η Ελλάδα τάχθηκε, επίσημα πλέον, στο πλευρό της (Entente Cordiale) Εγκάρδιας Συμμαχίας. Η Ελλάδα χωρίζεται στα δύο και η Θεσσαλονίκη σ' αυτό το διάστημα έγινε το κέντρο αποφάσεων της Εθνικής Άμυνας.²⁷